

MUHAMAD TAKIYUDDIN Ismail

Universiti Kebangsaan Malaysia

BANTUAN DEMOKRASI DI MALAYSIA: PERANAN PROMOTER BERPROFIL RENDAH

DEMOCRACY ASSISTANCE IN MALAYSIA: THE ROLE OF LOW PROFILE PROMOTERS

Berikutan isu pendanaan asing yang mendominasi politik Malaysia sejak 2011, artikel ini menelusuri aktiviti promoter demokrasi berprofil rendah di Malaysia. Berbeza dengan promoter demokrasi berprofil tinggi seperti Amerika Syarikat (AS), Open Society Foundation (OSF) dan yayasan politik Jerman (Stiftungen), promoter demokrasi berprofil rendah terikat dengan kod diplomasi yang lebih sihat. Perbincangan mendapati aktiviti promoter demokrasi berprofil rendah di Malaysia adalah sejajar dengan pendirian umum mereka yang lebih menumpukan kepada program serasi-rejim seperti tadbir urus baik, kesetaraan gender, komuniti terpinggir, alam sekitar dan menggalakkan penyebaran idea-idea kebebasan dan sivik. Penekanan ini sejajar dengan konsep pluralisme dalam promosi demokrasi dan melihat demokrasi sebagai satu proses jangka panjang. Keperluan menjaga kepentingan nasional juga membataskan mereka untuk menjalankan aktiviti yang lebih mengusik status-quo seperti bantuan pilihan raya dan bantuan parti politik. Implikasi kepada organisasi masyarakat sivil Malaysia pula ialah, mereka disarankan mengadakan pertautan yang lebih besar dengan promoter demokrasi berprofil rendah untuk memudahkan aktiviti mereka tidak dibayangi oleh retorik promoter berprofil tinggi.

Kata kunci: bantuan demokrasi, pendanaan asing, promosi demokrasi, promoter demokrasi

This article highlights the conduct of low-profile democracy promoters in Malaysia with regards to the polemical foreign funding issue that has raised much debates in Malaysian politics since 2011. In contrast with high-profile democracy promoters such as the United States (US), Open Society Foundations (OSF), and German political foundations (Stiftungen), low-profile democracy promoters are bound by a healthier diplomatic code of conduct. Low-profile promoters focus on amicable approach by conducting regime-compatible programs such as good governance, gender equality, marginalized communities, environment, and civic education. This

emphasis corresponds with the concept of pluralism in the promotion of democracy and the idea that perceives democracy as a long-term process. They also constraint themselves from conducting programs that could intervene with the status quo such as electoral and political party assistance. The implication to Malaysian civil society organizations is that, they should increase their engagements with low-profile democracy promoters to avoid their activities from being overshadowed by rhetoric of high-profile promoters.

Keywords: *democracy assistance, foreign funding, democracy promotion, democracy promoters*

Pengenalan

Bermula 2011 sehingga kini, isu pendanaan asing merupakan antara isu yang mendominasi politik Malaysia. Polemik yang berlangsung begitu membahang sehingga wujudnya dakwaan berhubung plot untuk menyahstabil pemerintah menerusi pendanaan yang dilakukan ke atas beberapa organisasi masyarakat sivil (CSO). Antara aktor yang sering menjadi sasaran pengkritik ialah *National Endowment of Democracy* (NED) dari Amerika Syarikat (AS), yayasan berkaitan parti, *Stiftungen Jerman*¹ dan *Open Society Foundations* (OSF). Namun tumpuan terhadap aktor-aktor berprofil tinggi ini mengabaikan fakta bahawa terdapat pelbagai lagi promoter demokrasi yang turut memainkan peranan penting di Malaysia. Jadual 1 menunjukkan 19 aktor negara yang merupakan penyumbang bantuan demokrasi terbesar di Malaysia antara tempoh 1999-2015² berdasarkan data *The Organisation for Economic Cooperation and Development* (OECD).³

Jadual 1: Penyumbang Bantuan Demokrasi ke Malaysia antara 1999-2015 mengikut jumlah tertinggi (Aktor Negara dan Multilateral)

Bil	Penyumbang Aktor Negara	Jumlah (USD)
1	Amerika Syarikat	47. 640 juta
2	Jepun	18. 043 juta
3	Australia	6. 284 juta
4	Jerman	4.555 juta
5.	Norway	2.927 juta
6	United Kingdom	2.443 juta
7	Denmark	2. 220 juta
8	Finland	1. 596 juta
9	Sweden	1, 552 juta
10	Perancis	460,000
11	Belanda	173,000
12	Korea Selatan	165,000
13	Kanada	108,000
14	Switzerland	56,000
15	Belgium	40,000
16	Ireland	12,000

17	Sepanyol	10,000
18	Hungary	3,000
19	Portugal	1,000
	Jumlah Sumbangan Aktor Negara	88, 288,000
Bil	Penyumbang Aktor Multilateral	Jumlah (USD)
1.	PBB	
	i. UNDP	2, 866 juta
	ii. United Nations Children's Fund (UNICEF)	1, 835 juta
	iii. International Labour Organization (ILO)	32,000
	iv. The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS)	11,000
2	Asian Development Bank	135,000
	Jumlah Sumbangan Aktor Multilateral	4, 879,000
	Jumlah Keseluruhan	USD93, 167,000

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Penyumbang terbesar dalam kelompok promoter berprofil rendah ialah promoter demokrasi Eropah. Berbanding elemen politik yang menjadi fokus promoter berprofil tinggi seperti AS, promoter demokrasi Eropah lebih menumpukan kepada pembangunan demokrasi untuk jangka masa panjang dengan menumpukan soal hak asasi manusia, kesetaraan gender, akses untuk keadilan dan tadbir urus. Promoter demokrasi Eropah juga lebih gemar menyalurkan dana kepada pertubuhan multilateral seperti Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB) dan tidak meminati misi pilihan raya yang tidak menjadi fokus utama.⁴ Pendekatan ini merupakan tanggapan bahawa demokrasi merupakan “proses bukannya produk.” Ia menumpukan kepada pembaharuan politik dan tidak menggunakan wacana seperti “promosi demokrasi.” Sebaliknya, wacana digantikan dengan istilah seperti modenisasi politik, kedaulatan undang-undang dan masyarakat sivil yang pluralis.⁵ Beberapa promoter lain seperti Australia dan Kanada juga merupakan antara promoter demokrasi yang menumpukan kepada isu-isu sealiran (*like-minded group*) dalam lingkungan promoter demokrasi.⁶ Satu lagi promoter kumpulan sealiran ialah promoter demokrasi Asia seperti Jepun dan Korea. Kedua-dua aktor juga lebih menekankan takrifan demokrasi berbentuk pembangunan ekonomi dan menumpukan kepada program serasi-rejim.

Artikel ini bertujuan menelusuri peranan yang dimainkan oleh promoter demokrasi berprofil rendah di Malaysia dengan melihat bentuk penyaluran dan tumpuan aktiviti mereka. Ia berhujah bahawa aktiviti dan operasi promoter demokrasi berprofil rendah di Malaysia lebih menumpukan kepada program serasi-rejim dan bersifat inkusif. Hal ini berbeza dengan pendekatan promoter berprofil tinggi yang lebih menitikberatkan fokus terhadap pilihan raya dan parti politik, menumpukan kepada jaringan kepembangkangan dan seringkali menggunakan retorik demokrasi yang berlebihan. Fokus ini seringkali dilihat merugikan gerakan aktivisme Malaysia.⁷ Selain dari penggunaan sumber-sumber sekunder dan juga data OECD *Creditor Reporting Systems*⁸ yang

sering dijadikan rujukan dalam meneliti data mengenai penyaluran bantuan demokrasi, artikel ini turut diperkukuhkan dengan temu bual langsung dengan beberapa individu dan aktivis yang terlibat dalam program bantuan demokrasi di Malaysia.

Memperkenalkan Bantuan Demokrasi

Selepas kejatuhan komunisme, terdapat peningkatan yang begitu mendadak dalam pelaksanaan aktiviti bantuan demokrasi.⁹ Pada awal 1990-an, bantuan demokrasi global hanya berjumlah USD2 billion tetapi jumlah ini meningkat menjadi USD14 billion pada 2010 iaitu selepas 20 tahun.¹⁰ Kebanyakan sarjana menggunakan definisi pakar bantuan demokrasi, Thomas Carothers yang melihat bantuan demokrasi sebagai bantuan yang dirangka khusus untuk merangsang ruang demokratik di negara-negara bukan demokratik atau memperluaskan lagi transisi demokrasi negara-negara yang telah membuka pintu demokrasi.¹¹ Umumnya terdapat tiga bentuk bantuan demokrasi yang utama seperti dalam Jadual 2.¹²

Jadual 2: Templat Bantuan Demokrasi

Sektor	Matlamat Sektor	Jenis Bantuan
Proses Pemilih	Pilihan raya bebas dan adil	Bantuan pemilih
	Parti-parti politik nasional yang kuat	Pembinaan parti politik
Institusi Pemerintah	Perlembagaan Demokratik	Bantuan Perlembagaan
	Kehakiman yang bebas dan efektif serta institusi lain berorientasikan undang-undang	Bantuan kedaulatan undang-undang
	Perwakilan badan perundangan yang cekap	Pengukuhan perundangan
	Kerajaan tempatan yang responsif	Pembangunan kerajaan tempatan
	Tentera yang prodemokratik	Hubungan orang awam dan tentera
Masyarakat sivil	NGO advokasi yang aktif	Pengupayaan NGO
	Warganegara yang berpendidikan politik	Pendidikan sivik
	Media bebas yang kuat	Pengukuhan media
	Kesatuan sekerja yang kuat	Pengupayaan kesatuan sekerja

Sumber: Carothers (1999:88)

Beberapa sarjana telah memberikan tipologi tersendiri dalam menerangkan pendekatan dan sifat bantuan demokrasi. Ottaway membezakan bantuan demokrasi sebagai berbentuk *low-end* dan *high-end*. Program *low-end* berbentuk “*less aggressive, put little pressure on the incumbent government, are less invasive of the sovereignty of the recipient country, and are less likely to create a backlash against the countries implementing them by the government*”

or other groups”. Sebaliknya, program *high-end* seperti sokongan terhadap parti pembangkang dan pemantau pilihan raya merupakan program yang lebih agresif.¹³ Carothers pula membahagikan dua pendekatan bantuan demokrasi iaitu yang bersifat politik dan yang bersifat pembangunan. Bantuan demokrasi bersifat politik lebih cenderung didasarkan kepada tafsiran demokrasi yang sempit iaitu pengwujudan pilihan raya, kebebasan politik serta keperluan golongan demokrat menentang golongan bukan demokrat. Pendekatan ini banyak dikaitkan dengan AS walaupun AS sebenarnya menggunakan kedua-dua pendekatan. Contoh terbaik bagi kaedah ini ialah Revolusi Berwarna yang berlaku di Serbia, Ukraine dan Georgia pada awal 2000-an. Pendekatan kedua iaitu pembangunan pula melihat demokrasi dalam konteks yang luas iaitu persamaan, keadilan, proses perubahan yang perlahan dan berperingkat. Ia banyak dikaitkan dengan negara-negara Eropah walaupun adakalanya mereka tetap menggunakan pendekatan politik. Pendekatan ini turut menekankan sosioekonomi sebagai keperluan penting demokrasi.¹⁴

Templat terkini bantuan demokrasi dikemukakan oleh Bush yang membahagikan bantuan demokrasi kepada dua bentuk iaitu bersifat serasi-rejim (*regime-compatible*) atau tidak serasi-rejim (*not-compatible regime*). Program serasi-rejim adalah program yang bersifat lunak dan tidak mungkin mengakibatkan kejatuhan atau pertukaran rejim dan program tidak serasi-rejim pula adalah sebaliknya iaitu yang mewujudkan persaingan dan mobilisasi. Jadual 3 menunjukkan pengelasan ini.¹⁵

Jadual 3: Perbandingan Program Bantuan Demokrasi Serasi Rejim dan Tidak Serasi Rejim

Serasi-Rejim	Tidak-Serasi Rejim
Perniagaan dan perusahaan	Pilihan Raya
Perlembagaan	Hak asasi manusia
Tadbir urus baik	Media
Kerajaan Tempatan	Parti Politik
Kumpulan wanita	Penyelidikan
Perwakilan Wanita	Kesatuan sekerja
Pendidikan Sivik	Anak muda
Masyarakat sivil (selebihnya)	Penentang
Resolusi Konflik	
Bantuan Kemanusiaan	
Bantuan Legislatif	
Kedaulatan Undang-undang	

Sumber: Disesuaikan dari Bush (2015:57)

Promoter Demokrasi Eropah

European Union (EU)

Pada 17 Disember 2015, Parlimen Eropah mengeluarkan resolusi mengkritik pengenalan Akta Majlis Keselamatan Negara 2015 dan tekanan meluas

yang dikenakan terhadap aktivis masyarakat sivil dan juga pembangkang di Malaysia.¹⁶ Resolusi tersebut merupakan sekian banyak dari respon lazim yang sering diambil oleh EU membabitkan isu-isu hak asasi dan demokrasi di Malaysia. Namun biarpun dikenali sebagai antara promoter demokrasi utama, EU tidak mempunyai satu definisi dan takrifan jelas mengenai promosi demokrasi. Salah satu sebab penting ialah kerana ia terpaksa beroperasi dalam kerangka yang lebih pluralis dan negara-negara anggotanya mempunyai latar sejarah yang berbeza berbanding AS. Justeru adakalanya, EU lebih dikenali dengan pendekatan demokrat sosial kerana penekanannya terhadap faktor ekonomi.¹⁷ Rumusan paling baik mengenai pendekatan EU dalam mempromosikan demokrasi boleh dilihat dari kenyataan Javier Solana, Perwakilan Tinggi *European Union* (EU):

*Often a quiet word about the plight of a dissident can have more impact than a high-profile speech. Both the EU and the US want to increase the number of democracies around the world. We may bring somewhat different approaches to the table and use different language than our American friends. But human rights, good governance and the rule of law go hand-in-hand with democracy and freedom. As long as our respective strategies reinforce each other - and they do - this pluralism in promoting democracy is a source of strength.*¹⁸

Sidang Bulat Pakar membabitkan promoter demokrasi Eropah pada 2010 juga telah mengenalpasti keperluan untuk memperteguhkan peranan EU berikutan kedudukannya sebagai “*a unique and desirable model for countries all over the world and should therefore be confident in its own working methods and avoid copying the approaches adopted by the United States*”.¹⁹

Peranan EU dalam promosi demokrasi dijalankan oleh European Commission iaitu antara organisasi pertama yang menjadikan soal hak asasi dan demokrasi sebagai syarat kerjasama pembangunan dengan rakan-rakan luar. EU mempunyai beberapa instrumen demokrasi seperti *The European Instrument for Democracy and Human Rights* (EIDHR), *European Partnership for Democracy* (EPD), *Civil Society Facility* dan *Non-State Actors and Local Authorities*. EIDHR yang ditubuhkan pada 1994 merupakan pertubuhan utama. Ia memperuntukkan 1.3 billion euro bagi tempoh 2014-2020 untuk program demokrasi dan hak asasi manusia. Namun Malaysia merupakan antara negara Asia (selain China, Korea Selatan dan Laos) yang menolak untuk memasukkan peruntukan demokrasi dan hak asasi dalam perjanjian bilateral dengan EU. Sehingga 2014, Malaysia dan EU masih berunding mengenai *Partnership and Cooperation Agreement* yang melibatkan peruntukan mengenai hak asasi manusia. Walaupun Malaysia menerima 150 dari 232 cadangan *Universal Periodic Review* (UPR) pada 2014, sebahagian besarnya diterima atas dasar prinsip. Dua kaedah lain yang dijalankan dalam hubungan ini ialah dialog

politik dan pembinaan kapasiti. Dialog politik dilakukan menerusi platform *Human Rights Dialogue* (HRD) yang bertujuan membuka saluran komunikasi antara pegawai tertinggi kerajaan dan juga EU. Dialog pertama dilakukan pada Februari 2011 yang memfokuskan isu wanita dan hak asasi kanak-kanak.²⁰

Kedua dan yang menjadi fokus dalam kajian ini ialah pembinaan kapasiti yang dilakukan menerusi pendanaan EIDHR terhadap masyarakat sivil. EIDHR telah memperuntukkan 1.2 billion euro untuk menaja projek masyarakat pribumi di negara-negara seperti Malaysia, Nepal, Bangladesh, Kemboja, India dan Indonesia. Bagi tempoh 2002-2014, sektor promosi hak asasi manusia khususnya kesetaraan gender dan sektor tadbir urus merupakan antara tema yang menjadi fokus EU di Malaysia selain persekitaran, globalisasi dan perlindungan masyarakat pribumi. Fokus terkini bagi tahun pembiayaan 2013-2014 ialah migrasi dan pelarian di Malaysia Timur yang mewakili peratusan terbesar dari dana sejumlah 1,611,341 Euro. Turut dijadikan tumpuan kontemporari ialah kempen pemansuhan hukuman mati. Antara pihak yang sering dipertauti EU dalam kempen ini ialah Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM) dan Majlis Peguam. Sejak 2008, EU juga menjalankan kerjasama dengan SUHAKAM dalam menganjurkan seminar tahunan hak asasi manusia.²¹ Walaupun data penyaluran EU tidak diliputi oleh OECD, beberapa sumber sekunder lain telah menyenaraikan senarai CSO yang pernah direkodkan menerima geran dari EU seperti Jadual 4. Menurut seorang informan, geran yang paling “seksi” kepada CSO Malaysia ialah geran EU kerana ia boleh meningkatkan reputasi sesuatu CSO berikutan kesukaran untuk mendapatkannya.²²

**Jadual 4: Penyaluran Bantuan Demokrasi EU ke CSO Malaysia
2002-2014**

Bil	Nama Cso	Jumlah Bantuan	Program
	Tahun Pembiayaan 2002-2006		
1	Women’s Development Collective (WDC) dengan kerjasama All Women’s Action Society (AWAM) dan Women’s Centre for Change (WCC).	627,660 euro	Partisipasi Politik
2	Friedrich Naumann Stiftung (FNS) dengan kerjasama Era Consumer	982,706 euro.	Pengupayaan wanita India
3.	Article 19 (NGO kebebasan bersuara di UK) dengan kerjasama SUARAM	412,975 euro	Kebebasan bersuara rantau ASEAN
	Tahun Pembiayaan 2009-2011		
4	EMPOWER	39,971 euro	Diskriminasi gender
5	Centre for Independent Journalism (CIJ)	48,156 euro	Kebebasan media
6	Konrad Adenauer Stiftung (KAS) dan Pusat Komus	50,000 euro	Pendidikan hak asasi manusia
7	Friedrich Naumann Stiftung (FNS) dan Era Consumer	50,000 euro	Pengupayaan wanita miskin India

8	The Equal Rights Trust dan Tenaganita	Tidak dicatatkan	Diskriminasi gender
9	Humana Child Aid Society	50,000 euro	Pendidikan kanak-kanak imigran dan pelarian di Sabah
Tahun pembiayaan 2013-2014			
10	Humana Child Aid Society Sabah	680,000 euro	
11	Pesticide Action Network Asia	100,000 euro	
12	Pacos Trust	124,790 euro	
13	Leonard Cheshire Disability Foundation	78,909 euro	
14	Malaysian Centre for Constitutionalism and Human Rights MCCHR	111,989 euro	
15	International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)	66,099 euro	
	Jumlah Keseluruhan	3,424,255 euro	

Sumber: Dिसesuaikan dari European Union (2006); Chevallier-Govers (2011); European Union (2013)

Kelemahan pendekatan EIDHR ialah berikutan impaknya yang kurang memberangsangkan kerana kerigidan pentadbiran, memerlukan masa yang panjang dan cenderung memfokuskan pada NGO besar dan stabil yang berpusat di ibu kota atau yang dipanggil “*capital darlings*”.²³ Bagi mengatasi masalah ini, EU menubuhkan *European Endowment for Democracy* (EED) pada 2013. Tumpuan EED bagaimanapun hanya diberikan terhadap negara-negara jiran EU. Dalam konteks yang lebih luas, EED secara dasarnya ditubuhkan sebagai antidot kepada program serasi-rejim yang kurang menghasilkan impak yang memberangsangkan. Dengan kata lain, EED merupakan cerminan dari manifestasi pendana Eropah yang mula beralih ke pendekatan politik.²⁴

Norway

Norway merupakan antara aktor negara penting dalam promosi demokrasi khususnya antara 1992-1999. Ia banyak menggunakan piawai PBB berhubung isu-isu demokrasi walaupun polisi mengenai demokrasi tidak terpapar jelas dalam dokumen-dokumen rasminya. Justeru, adalah difahami Norway banyak menggunakan agensi PBB sebagai saluran untuk kerjasama pembangunan. Antara tumpuan penting Norway ialah fokus yang sejajar dengan tumpuan PBB seperti hak asasi manusia, gender, keadilan dan kedaulatan undang-undang serta masyarakat sivil.²⁵ Antara institusi-institusi yang berperanan penting sebagai promotor demokrasi Norway ialah *Norwegian Agency for Development Cooperation* (NORAD), *Norwegian Centre for Democracy Support* (institit parti yang ditubuhkan pada 2002 bagi mempromosikan demokrasi multiparti dan pilihan raya bebas) serta *Oslo Centre*.

Laman sesawang kedutaan Norway di Kuala Lumpur menyebut bahawa kedua-dua negara mempunyai hubungan bilateral yang baik.

Kedutaan Norway di Kuala Lumpur juga merupakan salah satu dari tujuh kedutaan Norway di Asia Tenggara. Dalam konteks bantuan demokrasi, Norway menduduki tempat kelima sebagai penyumbang bantuan demokrasi terbesar dengan jumlah sumbangan USD2.927 juta untuk tempoh 1999-2015. Ia juga merupakan pendana Eropah kedua terbesar selepas Jerman. Jadual 5 menunjukkan perincian penyaluran bantuan demokrasi Norway ke Malaysia.

**Jadual 5: Penyaluran Bantuan Demokrasi Norway Ke Malaysia
1999-2015**

PROGRAM SERASI REJIM			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1	Organisasi Kesetaraan Wanita	USD101,000	Sektor awam, NGO (Asian Women in Co-operative Development Forum (AWCF), pertukaran personal, <i>peace corps</i>)
2.	Institusi dan Organisasi Anti-Korupsi	USD515,000	Transparency International (Malaysia) – tadbir urus hutan (projek terbesar) dan reformasi pembiayaan parti
	Jumlah	USD 616,000	
Program Tidak Serasi-Rejim			
1.	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sipil	USD1.331 juta	Jaringan Orang Asal SeMalaysia (JOAS), Sahabat Alam Malaysia (SAM) dan BRIMAS (penerima terbesar) dan program beraitan pekerja migran Filipina yang dikendalikan pertubuhan kesatuan sekerja Filipina, SENTRO.
2.	Hak Asasi Manusia	USD980,000	
	Jumlah	USD2.311 juta	
	Jumlah Keseluruhan	USD2.927 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Bagi program serasi-rejim, Norway merupakan pendana terbesar bagi sumbangan ke sektor Institusi dan Organisasi Anti-Korupsi. Bagi program tidak serasi-rejim pula, Norway menumpukan kepada projek hak orang pribumi di Sarawak yang merupakan penerima terbesar dana bagi sektor tersebut. Norway memberi perhatian pada isu seperti pembinaan empangan hidroelektrik yang menjadi kontroversi di Sarawak berikutan ia pernah melalui pengalaman yang sama dengan pembinaan stesen kuasa Alta yang melibatkan kaum pribumi Sami.²⁶

United Kingdom

UK menyalurkan bantuan demokrasi menerusi tiga agensi utama iaitu *Foreign and Commonwealth Office (FCO)*, *Department for International Development (DFID)* dan *Westminster Foundation for Democracy (WFD)* yang mengambil

modelnya dari NED. Ia lebih memfokuskan isu-isu tadbir urus dan pentadbiran awam sejajar dengan sejarahnya sebagai penyedia kemerdekaan bagi bekas koloni-koloninya.²⁷ UK menduduki tangga keenam sebagai penyumbang bantuan demokrasi terbesar ke Malaysia dengan jumlah USD2.443 juta bagi tempoh 1999-2015. Jadual 6 menunjukkan perincian penyaluran bantuan demokrasi Norway ke Malaysia. Ia menyumbang ke semua sektor bantuan demokrasi melainkan sektor Media dan Pengaliran Bebas Maklumat.

Jadual 6: Penyaluran Bantuan Demokrasi United Kingdom ke Malaysia 1999-2015

Program Serasi Rejim			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1.	Konflik, Keamanan dan Keselamatan	USD94,000	pasukan pengaman, lawatan menteri ke UK untuk program keselamatan siber, persidangan resolusi konflik, keselamatan sempadan
2	Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi	USD478,000	pemuliharaan, pengurusan dan pembangunan (projek terbesar), penilaian liberalisasi ekonomi, pengukuhan tadbir urus ekonomi, lawatan penilaian situasi politik dan partisipasi politik orang muda
3.	Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman	USD44,000	projek berkaitan dadah, kebebasan kehakiman, <i>International Arbitration and Commercial Litigation</i> serta bantuan terhadap Majlis Peguam dalam program liberalisasi sektor kehakiman
4.	Organisasi Kesetaraan Wanita	USD21,000	dana perjalanan untuk persidangan, pembinaan kapasiti untuk NGO
5.	Institusi dan Organisasi Anti-Korupsi	USD135,000	program advokasi, ketelusan dalam perolehan awam (projek terbesar) dan liberalisasi sektor senibina dan bantuan kepada Majlis Peguam untuk liberalisasi pasaran
6	Pengurusan Kewangan Awam	USD2,000	pendedahan pegawai Malaysia berhubung isu perubahan iklim
	Jumlah	USD 774,000	
	PROGRAM TIDAK SERASI-REJIM		
1.	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sipil	USD1.425 juta	kemahiran advokasi, Global International Aspiration (projek terbesar bernilai USD1, 405 juta) dan menyokong alumni Chevening

2.	Hak Asasi Manusia	USD201,000	promosi pendidikan hak asasi manusia dalam konteks reformasi kehakiman, advokasi dalam reformasi hukuman mati, hak asasi manusia dalam perniagaan, toleransi etnik dan agama, pembinaan kapasiti bagi Jabatan Kastam dan Imigresen untuk program penyeludupan
3	Legislatif, Parti Politik dan Pilihan Raya	USD40,000	pembinaan kapasiti untuk pemantau pilihan raya, lawatan Jawatankuasa Kira-Kira Wang Negara (PAC) dan seminar bilateral bagi promosi sistem demokratik
	Jumlah	USD1.666 juta	
	Jumlah Keseluruhan	USD2.443 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Jika diteliti, program bantuan demokrasi yang dijalankan UK menepati nic utama mereka iaitu tadbir urus dan pentadbiran awam. Walaupun jumlah pendanaan bagi program tidak serasi-rejim lebih besar dari program serasi-rejim, ia banyak menjalankan aktiviti berbentuk kerjasama dengan pihak pemerintah. Hal ini turut dapat dijelaskan dengan melihat kepada pendanaan program *Global International Aspiration* (di bawah sektor Partisipasi Demokratik) yang menelan belanja USD1.405 juta iaitu lebih separuh dari dana keseluruhan yang disalurkan UK. Walaupun tiada maklumat yang dapat ditemui untuk program ini, penyaluran pada 2010 ini dicatatkan disalurkan ke sektor awam.

Selain data OECD, data sumber sekunder lain juga mengesahkan corak aktiviti ini. Menerusi data laman sesawang DFIP, *Governance and Transparency Fund* dicatatkan menyalurkan dana kepada International Budget Partnership (IBP). Ia merupakan sebuah program kolaborasi selama lima tahun dengan CSO seluruh dunia untuk menggunakan analisis bajet dalam memajukan tadbir urus dan menanganani kemiskinan. Rakan IBP di Malaysia ialah *Centre for Public Policy Studies* (CPPS) yang menyertai program ini pada 2008, 2010, 2012 dan 2015. Namun pada 2015, laporan *Open Budget Survey* program ini dilakukan oleh Institute for Democracy and Economic Affairs (IDEAS) yang turut merupakan rakan dekat CPPS sebagai kumpulan pemikir polisi awam. Selain itu, kedutaan British juga ada dicatatkan menyumbang pada *Transparency International-Malaysia* (TI-M) pada 2009 dan 2010 dan juga IDEAS.

Denmark

Denmark membuka kedutaannya di Kuala Lumpur pada 1965 dan ia

menyatakan hubungannya dengan Malaysia telah berlangsung sejak abad ke-19 lagi menerusi hubungan perdagangan. Selain antara rakan dagangan penting, lebih 60 syarikat Denmark telah menubuhkan subsidiari di Malaysia. Denmark menyalurkan bantuan demokrasi menerusi *Danish International Development Assistance* (DANIDA) yang berada di bawah kawalan Menteri Hal Ehwal Luar. Pada 2009, Denmark membelanjakan USD300 juta dari keseluruhan bajet bantuan pembangunan berjumlah USD2.8 billion. Tumpuan utama Denmark ialah pengukuhan institusi demokratik, pembangunan sistem politik pluralis dengan menekankan pembangunan Parlimen, budaya politik demokratik dan pembasmian korupsi.²⁸ Denmark menduduki tangga ketujuh dalam senarai penyumbang demokrasi terbesar di Malaysia. Namun ia dicatatkan hanya melakukan sumbangan sebanyak sekali sahaja iaitu pada 1999 menerusi DANIDA dengan jumlah USD2.220 juta. Sumbangan tersebut disalurkan ke sektor awam bagi projek latihan untuk pendekatan ekonomi.

Finland

Finland merupakan antara negara demokrasi kecil dan seringkali mempertauti isu-isu demokrasi menerusi dialog bilateral ataupun pendanaan terhadap institusi bilateral seperti UNDP dan institusi kewangan antarabangsa seperti Bank Dunia dan *African Development Bank* (ADB). Bagi NGO luar negara, proses ini dilakukan menerusi *Funds for Local Cooperation* (FLC) yang disalurkan terhadap beberapa kedutaannya. Dana FLC bukan sahaja boleh digunakan oleh organisasi sivik tetapi juga untuk sesebuah kerajaan progresif menjalankan inisiatif positif berkaitan hak asasi dan demokrasi.²⁹

Malaysia memulakan hubungan diplomatik dengan Finland pada 1972 walaupun hanya membuka kedutaannya di Helsinki pada 2004. Kedutaan Finland dalam kenyataan bertarikh 9 Oktober 2013 menyatakan yang FLC telah menaja NGO di Malaysia untuk bidang hak asasi, demokrasi, pendidikan dan persekitaran selama dua dekad. Ia menduduki tangga ke lapan sebagai penyumbang bantuan demokrasi terbesar di Malaysia dengan sumbangan USD1.596 juta untuk tempoh 1999-2015. Jadual 7 menunjukkan perincian penyaluran bantuan demokrasi Finland ke Malaysia. Kebanyakannya disalurkan menerusi FLC.

**Jadual 7: Penyaluran Bantuan Demokrasi Finland ke Malaysia
1999-2015**

Program Serasi Rejim			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1.	Organisasi Kesetaraan Wanita	USD81,000	Pendidikan hak asasi manusia untuk kaum Bidayah kendalian Women's Aid Organization (WAO)

	Jumlah	USD 81,000	
	Program Tidak Serasi-Rejim		
1.	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sipil	USD1.381 juta	Fund for Local Cooperation (FLC)
2.	Hak Asasi Manusia	USD77,000	SUHAKAM (sesi pendengaran, perundingan, penerbitan laporan tahunan dan pengwujudan laman sesawang) dan Era Consumer (pemantauan hak asasi manusia)
3	Media dan Pengaliran Bebas Maklumat	USD56,000	disalurkan ke kerajaan untuk latihan pelajar kewartawanan dan pekerja komuniti
	Jumlah	USD1.514 juta	
	Jumlah Keseluruhan	USD1.596 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Sektor terbesar yang didanai Finland ialah Partisipasi Demokratik dengan jumlah USD1.381 juta atau 86% dari keseluruhan sumbangan. Namun data OECD tidak menyatakan secara spesifik projek dan nama penerima bagi sektor ini. Bantuan ini juga berakhir pada 2009. Menurut laman sesawang kedutaan Finland Kuala Lumpur, komponen hak asasi, demokrasi dan tadbir urus baik merupakan antara tiga komponen FLC yang disalurkan. Dalam komponen ini, fokus yang ditekankan ialah kesetaraan gender, pendidikan sivik dan kesedaran politik dan pembangunan partisipasi. Sarawak turut menjadi tumpuan Finland dalam fokusnya terhadap pengupayaan wanita. Berdasarkan data sekunder, pemantau pilihan raya seperti MAFREL juga mengakui yang kerajaan Finland bersama-sama *International Republican Institute* (IRI) telah menyumbang dana kepada pertubuhan itu bagi tujuan projek berkaitan Pilihan Raya Umum Ke-12 sebanyak USD50,000.³⁰

Sweden

Sweden merupakan antara penyokong demokrasi yang vokal dan penyumbang terbesar bantuan demokrasi. Isu-isu demokrasi dan hak asasi manusia sentiasa dibangkitkan dalam hubungan bilateral dan organisasi multilateral. Fokus utama Sweden ialah hak wanita, kesetaraangender dan perlindungan minoriti.³¹ Ia merupakan negara tunggal yang menduduki kategori “sangat kuat” dalam kajian yang dibuat oleh Freedom House berhubung sokongan 11 negara terhadap demokrasi dan hak asasi. Sebahagian besar kerjasama pembangunan Sweden disalurkan ke NGO melalui *Swedish International Cooperation Agency* (SIDA). Pada 2009, Sweden melancarkan *A Strategy for Special Initiatives for Democratization and Freedom of Expression* dengan tujuan menguatkan aktor-aktor perubahan yang terdiri dari individu dan CSO.³² Sweden mempunyai polisi ketelusan dan keterbukaan yang digubal menerusi

polisi jaminan ketelusan. Polisi ini membolehkan semua informasi berhubung bantuan yang disalurkan Sweden boleh diakses dari laman sesawang Open Aid.se yang dikendalikan SIDA.

Sweden merupakan rakan dagangan penting Malaysia. Malaysia mempunyai potensi kepada komuniti perniagaan Sweden kerana “imej positif Sweden di Malaysia”.³³ Dari aspek bantuan demokrasi, Sweden merupakan penyumbang kesembilan terbesar ke Malaysia dengan sumbangan keseluruhan USD1.552 juta bagi tempoh 1999-2015. Jadual 8 menunjukkan perincian penyaluran bantuan demokrasi Sweden ke Malaysia yang hampir keseluruhannya didominasi oleh sektor Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sivil. Seperti juga Norway, tiada nama spesifik penerima geran yang tercatat dalam sistem OECD mahupun Aid.se. Namun melalui sumber sekunder, antara NGO yang pernah ditaja oleh SIDA termasuklah NGO yang mengkhususkan isu-isu persekitaran dan komuniti pribumi tempatan seperti Sahabat Alam Malaysia (SAM), Pacos Trust, Persatuan Pengguna Pulau Pinang (CAP) dan *Third World Network* (TWN). Bantuan ini disalurkan menerusi *Swedish Society for Nature Conservation* (SSNC) (Swedish International Development Cooperation Agency 2008).

Jadual 8: Penyaluran Bantuan Demokrasi Sweden ke Malaysia 1999-2015

Program serasi rejim			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1.	Konflik, Keamanan dan Keselamatan	USD12,000	- Tiada maklumat -
	Jumlah	USD 12,000	
Program Tidak Serasi-Rejim			
1.	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sivil	USD1.540 juta	- Tiada maklumat -
	Jumlah	USD1.540 juta	
	Jumlah Keseluruhan	USD1.552 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Perancis

Perancis turut merupakan antara aktor penting bantuan demokrasi Eropah. Aktiviti ini dikendalikan oleh Menteri Hal Ehwal Luar Perancis menerusi *Directorate General for International Cooperation and Development*. Sejak 2006, fokus Perancis telah berubah dari tadbir urus (yang menasarkankan reformasi dan kestabilan kewangan) kepada polisi menyokong tadbir urus demokratik yang lebih holistik.³⁴ Tema keutamaan program ini adalah hak wanita, perlindungan kanak-kanak dalam konflik bersenjata, diskriminasi seksual dan identiti, keadilan jenayah antarabangsa dan penyeludupan manusia.³⁵

Tahun 2017 merupakan ulang tahun ke 60 hubungan bilateral Malaysia dan Perancis. Begitu pun, sumbangan Perancis ke Malaysia adalah sederhana iaitu USD460,000. Jadual 9 menunjukkan perincian penyaluran Perancis ke Malaysia dan kesemuanya disalurkan bagi program serasi-rejim yang berkaitan dengan pihak kerajaan. Dengan kata lain, Perancis dapat dianggap sebagai pendana Eropah yang paling jinak. Walaupun berlakunya perubahan dalam fokus promosi demokrasi, Perancis kelihatan mengekalkan tema tradisional dalam penyaluran ke Malaysia dengan menumpukan kepada tadbir urus berkaitan sektor awam dan kewangan.

Jadual 9: Penyaluran Bantuan Demokrasi Perancis ke Malaysia 1999-2015

Program Serasi Rejim			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1.	Konflik, Keamanan dan Keselamatan	USD52,000	pengurusan sistem keselamatan
2	Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi	USD365,000	tadbir urus
3	Pengurusan Kewangan Awam	USD43,000	pengurusan kewangan awam
	Jumlah Keseluruhan	USD460,000	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Belanda

Belanda turut menumpukan kepada soal bantuan demokrasi berpandukan kepada falsafah tadbir urus baik, hak asasi manusia dan memerangi korupsi. Antara promoter demokrasi Belanda yang terkenal ialah *Netherlands Institute for Multiparty Democracy* (NIMD) iaitu sebuah pertubuhan yang diasaskan oleh tujuh parti politik Belanda pada tahun 2000 untuk membantu parti-parti politik di negara demokrasi baru.³⁶ Antara tumpuan penting Belanda dalam isu hak asasi manusia ialah kesetaraan hak untuk LGBT dan wanita. Seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 10, jumlah bantuan Belanda ke Malaysia adalah kecil dengan hanya sumbangan berjumlah USD173,000 untuk tempoh 1999-2014. Sejar dengan kepakarannya, Belanda menyumbang dalam reformasi pembiayaan parti politik yang dijalankan TI-M. Data-data lain bagi penerima bantuan demokrasi Belanda tidak tersedia melainkan bagi *Malaysiakini*.

Jadual 10: Penyaluran Bantuan Demokrasi Belanda ke Malaysia 1999-2015

Program Serasi Rejim			
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima

1.	Institusi dan Organisasi Anti-Korupsi	USD47,000	Pembiayaan parti politik (Transparency International Malaysia)
Program Tidak Serasi-Rejim			
1.	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sipil	USD59,000	- tiada maklumat -
2	Hak Asasi Manusia	USD42,000	- tiada maklumat -
2	Media dan Pengaliran Bebas Maklumat	USD25,000	<i>Malaysiakini</i>
Jumlah Keseluruhan		USD173,000	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Lain-lain Penyumbang Kecil Eropah

Sebanyak enam lagi negara Eropah merupakan penyumbang kecil di Malaysia dengan dana antara USD1,000 ke USD56,000. Kelima-lima negara ini ditunjukkan seperti Jadual 11 dengan jumlah keseluruhan sebanyak USD

Jadual 11: Lima Penyalur terkecil Bantuan Demokrasi Eropah ke Malaysia 1999-2015

Bil	Negara	Jumlah/Tahun	Sektor/Penerima
1	Switzerland	USD56,000 (2005)	Pembangunan Undang-Undang dan Kehakiman (geran Small Actions Asia) dan Media dan Pengaliran Bebas Maklumat (seminar).
2	Belgium	USD40,000 (2004)	Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi
3.	Ireland	USD12,000 (2011)	Hak Asasi Manusia
4.	Sepanyol	USD10,000(2009)	Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman (biasiswa)
5	Hungary	USD3,000 (2015)	Legislatif, Parti Politik dan Pilihan Raya (seminar bilateral mempromosi sistem politik demokratik)
6	Portugal	USD1,000 (2013)	Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman (kerjasama sains forensik dan perundangan perubahan)
	Jumlah Keseluruhan	USD122,000	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Promoter Kumpulan Sealiran (*Like-Minded Group*)

Jepun

Jepun pada umumnya dianggap sebagai promoter demokrasi yang pasif. Negara Matahari Terbit itu lebih melihat demokrasi mempunyai kaitan dengan pembangunan ekonomi dan penyaluran bantuan pembangunan rasmi (ODA) yang dikendalikan oleh Japan International Cooperation Agency (JICA) tidak dikaitkan dengan objektif politik. Pengalaman Perang Dunia

Kedua menjadikan mereka lebih berhati-hati dalam dasar luar menerusi prinsip tidak campur tangan dan *pacifist*. Hanya bermula pada awal 1980-an, Jepun mula menampakkan minat untuk menyuntik pertimbangan demokrasi dalam penyaluran ODA. Mereka mula melibatkan diri dalam pasukan pengaman antarabangsa dan menghantar pasukan pemantau pilihan raya ke beberapa negara. Pada 1990-an, komitmen ini terus dipertingkatkan dengan pengenalan program *Partnership for Democratic Development* (PDD) yang memperluaskan bantuan kewangan dan teknikal ke negara-negara lain. Contoh paling jelas ialah peranan Jepun dalam membantu transisi di Indonesia. Piagam ODA Jepun pada 2003 menegaskan keperluan mengenai keselamatan insan, pembinaan keamanan dan kedaulatan undang-undang. Kini, Jepun merupakan promoter demokrasi Asia yang terbesar dan berpotensi setelah program *Arc of Freedom and Prosperity* dilancarkan oleh Perdana Menteri, Shinzo Abe pada 2007. Setelah sekali lagi dilantik menjadi Perdana Menteri pada hujung 2012, Abe meneruskan program ini dengan lebih gigih dengan khususnya dalam konteks kerjasama Jepundengan negara-negara ASEAN. Empat negara penting yang menjadi tumpuan Jepun ialah Indonesia, Filipina, Vietnam dan Myanmar. Biarpun begitu, kedudukan Jepun secara perbandingan dengan negara-negara OECD yang lain secara relatifnya masih rendah kerana ia tidak banyak disalurkan program tadbir urus dan masyarakat sivil. Sejumlah 98% dari bantuan demokrasi Jepun disalurkan ke institusi negara kerana mempercayai bahawa aktor negara merupakan peneraju penting program pendemokrasian berbanding masyarakat sivil.³⁷

Jepun merupakan penyumbang bantuan demokrasi kedua terbesar selepas AS dengan sumbangan berjumlah USD18.043 juta. Hal ini tidaklah mengejutkan mempertimbangkan hubungan baik Malaysia dan Jepun yang terjalin kukuh semenjak pelancaran Dasar Pandang pada 1982. Begitu pun, dokumen *Country Assistance Policy for Malaysia* pada 2012 mendapati perkataan ‘demokrasi’ tidak disebutkan langsung dalam prioriti bantuan pembangunan rasmi Jepun ke Malaysia.³⁸ Jepun juga mendominasi sumbangan kepada dua sektor iaitu Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi serta Pengurusan Kewangan Awam. Ia juga merupakan penyumbang kedua terbesar untuk sektor Konflik, Keamanan dan Keselamatan selepas AS. Jadual 12 menunjukkan perincian sumbangan yang dilakukan Jepun.

**Jadual 12: Penyaluran Bantuan Demokrasi Jepun ke Malaysia
1999-2015**

	Program Serasi Rejim		
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima

1.	Konflik, Keamanan dan Keselamatan	USD11.989 juta	keselamatan maritim (sumbangan terbesar berjumlah USD11 juta pada 2008 dan 2009) dan selebihnya untuk pengurusan sistem keselamatan
2	Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi	USD4.898 juta	polisi pembangunan dan ekonomi serta pentadbiran kerajaan
3.	Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman	USD821,000	- tiada maklumat -
4	Pengurusan Kewangan Awam	USD309,000	- tiada maklumat -
	Jumlah	USD 18.017 juta	
	Program Tidak Serasi-Rejim		
3	Media dan Pengaliran Bebas Maklumat	USD25,000	- tiada maklumat -
	Jumlah Keseluruhan	USD18.043 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Jika dianalisis, komitmen Jepun terhadap keselamatan maritim mewakili 61% dari jumlah keseluruhan bantuan yang disumbangkan ke Malaysia. Hal ini sejajar dengan pembangunan kapasiti maritim negara-negara yang menjajari laluan strategik Asia Tenggara yang merupakan antara tumpuan penting Abe.³⁹ Tumpuan terhadap keselamatan maritim adalah motivasi utama Jepun dalam penyaluran bantuan demokrasi ke negara-negara Asia berikutan keperluan mengimbangi kebangkitan China.⁴⁰ Dalam konteks Malaysia, Jepun memberi bantuan kepada Agensi Penguatkuasaan Maritim Malaysia (MMEA) sejak penubuhannya pada 1999. Selain pertukaran kepakaran dan perkongsian maklumat, sebahagian besar bantuan berupa sumbangan bot laju pada Jabatan Kastam DiRaja Malaysia. Turut dicatatkan dalam laman sesawang kedutaan Jepun di Kuala Lumpur ialah projek keselamatan insan akar umbi. Projek ini merupakan geran yang diberikan sejak 1989 kepada NGO dan pihak berkuasa tempatan untuk menyokong program-program pembangunan. Antara 1989-2015, dianggarkan hampir 150 pertubuhan telah menerima geran ini dan antara NGO-NGO berkaitan demokrasi yang dikesan menerima geran ini iaitu *Women's Aid Organisation (WAO)*, *Era Consumer* dan *PT Foundation*.⁴¹ Dalam ucapan Anwar Ibrahim pada 2014, beliau menggambarkan promosi demokrasi yang dijalankan Jepun sebagai masih perlahan berbanding aktor bukan negara seperti Sasakawa Peace Foundation (SPF) yang aktif mempromosikan kebebasan dan demokrasi serantau.⁴²

Australia

Dalam buku komemoratif bagi meraikan hubungan 60 tahun Malaysia-Australia, satu petikan buku tersebut menyatakan yang "*When Australia's*

*first Commission was established in Kuala Lumpur in 1955, our common links were empire, geography and a commitment to democracy.*²⁴³ Australia menyalurkan bantuan demokrasi menerusi *AusAID* dan merupakan antara promoter demokrasi utama di Indonesia. Dalam konteks Malaysia, Australia menduduki tempat ketiga sebagai penyumbang bantuan demokrasi terbesar ke Malaysia dengan sumbangan berjumlah USD6.284 juta. Sumbangan sebesar ini dapat menyaranakan bahawa hubungan antara aktor negara bagi kedua-dua buah negara adalah lebih baik berbanding gambaran yang diberikan media dan beberapa ahli politik yang telah berada di luar lingkungan kuasa. Malahan sumbangan bagi program serasi-rejim yang dihasilkan Australia jauh lebih tinggi dari sumbangan bagi program tidak serasi-rejim. Biarpun tidak mendominasi mana-mana sektor, Australia merupakan antara penyumbang utama untuk Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi, Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman dan Hak Asasi Manusia. Perincian ini ditunjukkan dalam Jadual 13.

**Jadual 13: Penyaluran Bantuan Demokrasi Australia ke Malaysia
1999-2015**

	Program Serasi Rejim		
Bil	Sektor	Jumlah Bantuan	Program/Penerima
1.	Konflik, Keamanan dan Keselamatan	USD10,000	resolusi konflik
2	Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi	USD2.420 juta	lawatan jabatan kerajaan seperti polis dan kastam, integrasi ekonomi ASEAN, latihan penyiasatan dan diplomat, pengurusan migrasi, bengkel perisikan dan bengkel kawalan eksport kastam. Program terbesar dan paling kerap ialah kerjasama ekonomi APEC.
3.	Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman	USD2.766 juta	kerjasama penguatkuasaan undang-undang, jenayah siber dan penajaan peguam Andrew Khoo ke Mahkamah Keadilan Antarabangsa. Dua bantuan terbesar ialah bantuan maritim (lawatan, kursus perisikan, latihan pengesanan) dan Liaison Officer Program.
	Jumlah	USD 5.196,000 juta	
	Program Tidak Serasi-Rejim		
1	Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sipil	USD26,000	seminar kurator

2	Hak Asasi Manusia	USD1.058 juta	Pecahan terbesar iaitu hampir USD1 juta disalurkan ke ILO bagi <i>Triangle Project</i> dan hak pekerja dan migrasi. Projek lain ialah NGO MTV Exit Asia II (yang dikendalikan MTV Exit Foundation, NGO yang turut memfokuskan kepada kempen anti-penyeludupan manusia)
3	Media dan Pengaliran Bebas Maklumat	USD3,000	RTM
	Jumlah	USD1.087 juta	
	Jumlah Keseluruhan	USD6.284 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Selain dari maklumat yang diperincikan OECD, sumber sekunder lain turut mencatatkan beberapa bentuk bantuan bagi sektor lain. Antara maklumat yang dapat ditemui ialah program latihan partioleh Parti Liberal Australia dalam program *Australia Political Parties for Democracy Program*. Dalam dokumen tahun 2010 ini, Parti Liberal mengadakan latihan kepada perwakilan parti politik Malaysia dari sudut kempen, komunikasi dan kemahiran organisasi. Selain itu, data Direct Aid Program 2014-2015 menyatakan yang Suruhanjaya Tinggi Australia di Kuala Lumpur telah menaja empat projek bernilai AUS94,484 (USD68,000). Salah satu projek yang dinyatakan ialah kesetaraan gender dan isu-isu syariah membabitkan wanita Muslim. Dokumen *United Nations Secretary-generals High Panel on Women's Economic Development* turut mencatatkan bahawa *AusAID* dan *Australian Department of Foreign Affairs and Trade* ada mendana projek pekerja migran wanita di Malaysia yang turut didanai oleh Majlis Peguam bagi tempoh 2010 hingga 2025.

Korea Selatan

Walaupun telah melalui transisi ke demokrasi, Korea Selatan tidak menjadikan demokrasi sebagai matlamat eksplisit dalam dasar luarnya. Walaupun secara umumnya bersikap reseptif terhadap pendirian Barat, Korea menjarakkan diri berikutan keperluan untuk tidak menjejaskan rakan-rakan Asia yang lain.⁴⁴ Justeru, sehingga kini, Korea Selatan lebih menekankan persoalan kestabilan dan pembangunan ekonomi dan banyak menyalurkan bantuan luar atas pertimbangan sosioekonomi. Ia juga merupakan contoh kepada negara yang melalui pendemokrasian melalui unsur dalaman dan lebih bersifat lokal kerana tidak melalui organisasi antarabangsa.⁴⁵ Pakar hubungan antarabangsa seperti Mutthiah Alagappa sering mejadikan Korea Selatan sebagai negara yang boleh dicontohi Malaysia dalam memperkatakan tentang persoalan kemapanan demokrasi dan peranan masyarakat sivil yang baik.⁴⁶

Seperti juga Jepun, Korea Selatan merupakan model Dasar Pandang

ke Timur bagi Malaysia. Kerana hubungan ini, tidak menghairankan Korea Selatan merupakan pendana Asia kedua terbesar bagi Malaysia selepas Jepun. Begitu pun, jumlah bantuan yang disalurkan adalah sederhana dengan hanya jumlah USD165,000 dan kesemuanya disalurkan bagi program serasi-rejim. Sebanyak USD149,000 disalurkan untuk Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi manakala selebihnya ke Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman, Institusi dan Organisasi Anti Korupsi dan Pengurusan Kewangan Awam. Kesemua bantuan umumnya memfokuskan kepada kerjasama dan pengurusan ekonomi.

Walaupun Korea Selatan lebih menumpukan kepada kerjasama ekonomi dalam bantuan demokrasinya, fakta ini tidak harus meminggirkan hakikat yang Korea Selatan mempunyai masyarakat sivil yang kuat dan teguh. Peranan masyarakat sivil di Korea Selatan dalam proses pendemokrasian sejak 1987 telah meluas didokumentasikan. Terkini, masyarakat sivil Korea Selatan berjaya mendesak pengunduran Presiden Park Geun-hye atas dakwaan korupsi.

Kanada

Sepertimana AS, program bantuan demokrasi Kanada dicetuskan pada 1980-an oleh keperluan mengekang pengaruh komunisme. Biarpun begitu, ia umumnya didasarkan kepada model multilateral berdasarkan piawai hak asasi PBB. Terdapat dua orientasi bantuan demokrasi Kanada. Pertama, pendekatan *liberal internationalist* yang dijalankan oleh *Department of Foreign Affairs and International Trade* dan *Canadian International Development Agency* (CIDA). Kedua-dua agensi ini bagaimanapun digabungkan pada 2013 di bawah *Department of Foreign Affairs, Trade and Development* (DFATD). CIDA aktif mempromosi bantuan demokrasi menerusi *Canada Fund for Local Initiatives* (CFLI) – sebuah program penting yang dijalankan sejak 1990 di banyak negara termasuklah Malaysia. Antara tokoh NGO yang pernah menjadi penyelarasa dana CIDA ialah Ibrahim Suffian yang kini meneraju pusat pungutan suara, Merdeka Centre. Sebuah lagi agensi penting yang ditubuhkan pada 1988 ialah *Rights & Democracy* yang mengambil modelnya dari NED. Agenda promosi demokrasi Kanada menjadi lebih menonjol di bawah pemerintahan Perdana Menteri Parti Konservatif, Stephan Harper (2006-2015). Kanada menubuhkan *Canadian Centre for Advancing Democracy* dan menetapkan untuk mengambil bahagian dengan berhati-hati di beberapa negara terpilih. *Rights & Democracy* akhirnya dihentikan operasinya pada 2012 kerana konflik dalaman yang begitu buruk dan program bantuan demokrasi Kanada sejak itu dilihat semakin suram.⁴⁷

Hubungan diplomatik Malaysia dan Kanada terjalin sejak 1957 dan Malaysia merupakan pelabur ASEAN terbesar di Kanada. Biarpun dicatatkan oleh OECD menduduki tangga ketiga belas dengan sumbangan hanya

berjumlah USD108,000, jumlah ini diyakini jauh lebih tinggi berdasarkan data-data sekunder yang lain. Data OECD menunjukkan yang Kanada hanya menaja program tidak-serasi rejim melalui dua sektor iaitu Hak Asasi Manusia (berjumlah USD21,000 untuk program tajaan CFLI) dan Media dan Pengaliran Bebas Maklumat (berjumlah USD87,000 – bagi program privasi digital). Data lebih terperinci mengenai pembiayaan Kanada dapat dilihat menerusi *Newsletter* pihak kedutaan. Khusus dalam hubungan ini ialah *Newsletter Issue 7: Special Edition* pada Mei 2015 dan *Issue 8* pada April 2016 yang secara terperinci mengemukakan laporan berhubung pendanaan yang dilakukan CFLI kepada CSO di Malaysia untuk tempoh 2013-2015.⁴⁸ Walaupun tidak menyertakan jumlah pendanaan yang dihulurkan, laporan seperti ini dapat dianggap antara inisiatif telus dan terbuka yang dilakukan oleh kedutaan luar di Malaysia. Senarai ini dijangka dapat memberi gambaran mengenai keaktifan CFLI di Malaysia berdasarkan kenyataan yang ia “mempunyai sejarah panjang di Malaysia”. Antara CSO yang menerima pendanaan dan sokongan CFLI untuk 2013-2015 ialah PT Foundation, Sisters in Islam (SIS)/Musawah, EMPOWER, *Justice for Sisters*, *Transparency International-Malaysia* (TI-M), *Women’s Centre for Change* (WCC), IDEAS, SUARAM Penang, ALIRAN dan Projek Dialog.

Bagi sesi 2015-2016, Suruhanjaya Tinggi Kanada membiayai empat projek iaitu latihan kepada penterjemah komuniti bagi pelarian dan pencari suaka hak pelarian yang dijalankan oleh Asylum Access, reformasi SPRM yang dijalankan oleh IDEAS, promosi kepelbagaian agama menerusi seni yang dijalankan oleh Projek Dialog dan penggubalan piawai bagi tempat perlindungan mangsa keganasan domestik yang dijalankan oleh WAO. Berdasarkan laporan tahunan *Transparency International-Malaysia* (TI-M) pada 2009, kedutaan Kanada juga pernah menyumbang pada pertubuhan itu dan juga menyalurkan USD5,000 kepada MAFREL untuk projek PRU-12.⁴⁹

Walaupun tidak dicatatkan oleh OECD menyumbang kepada program serasi-rejim, Kanada turut dicatatkan menumpukan kepada sektor Konflik, Keamanan dan Keselamatan. Dalam lawatan Harper ke Malaysia pada Oktober 2013, Kanada mengumumkan bantuan bernilai RM6 juta ringgit (USD1.4 juta) untuk menyokong empat projek berkaitan penyeludupan manusia dan terorisme. Salah satu dari inisiatif tajaan DFATD ini ialah pemberian dua bot maritim berharga RM2 juta ringgit yang telah diserahkan pada Jun 2014. Dalam hubungan ini, Malaysia merupakan salah satu dari sepuluh negara Asia Pasifik yang menerima *Military Training and Cooperation Program* (MTCP). Antara salah satu dari tiga objektif MTCP ialah mempromosikan prinsip demokratik Kanada, kedaulatan undang-undang dan perlindungan hak asasi manusia di arena antarabangsa. Antara latihan yang dijalankan dalam MTCP ialah latihan bahasa dan latihan operasi pengaman untuk anggota tentera di Kanada, sangkutan pegawai tentera Kanada untuk bertugas di Pusat Latihan Sokongan Pengaman di Port Dickson dan perkongsian pertukaran latihan selama tiga

tahun membabitkan pasukan Operasi Khas kedua-dua negara. Bagi program latihan pasukan Operasi Khas ini, dana yang terlibat adalah berjumlah USD4.2 juta tajaan Kementerian Pertahanan Kanada. Selain itu, Royal Canadian Mounted Police (RCMP) turut melatih PDRM dengan menjalankan latihan berkaitan pencegahan penyeludupan manusia pada Oktober 2014.⁵⁰

Dalam analisis akhir, data OECD mengenai penyaluran bantuan demokrasi Kanada ke Malaysia merupakan data aktor negara yang paling berbeza dari jumlah yang direkodkan. Jumlah USD108,000 yang direkodkan berkemungkinan mencapai hampir USD6 juta mengambilkira sumbangan dalam sektor Konflik, Keamanan dan Keselamatan. Dengan itu, Kanada turut boleh diletakkan sebagai penyumbang ketiga terbesar selepas AS dan Jepun dalam sektor Konflik, Keamanan dan Keselamatan.

Pertubuhan Multilateral

Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB)

Peranan PBB jarang disentuh atau dikontekskan bersama-sama promoter demokrasi yang lain dalam perbincangan akademik. Hal ini difahami memandangkan sifatnya sebagai organisasi antara kerajaan bagi mempromosi kerjasama. Dalam ucapan Penyelaras Residen PBB bagi Malaysia iaitu Michelle Gyles-McDonnough pada 2013, beliau menganggap peranan pertubuhan itu penting kerana ia tidak mempunyai kepentingan tertentu dan *“able to bring together governments, civil society, NGOs, the private sector and individuals -- on a platform that is impartial and neutral – to both shape and act together for a more safe, secure, and prosperous world.”*⁵¹ Begitu pun, peranan PBB turut dilihat bermasalah apabila tumpuan tersebut boleh dianggap bertentangan dengan prinsip wakil negara bukan demokratik dalam pertubuhan itu. Justeru, wujudnya pandangan yang melihat bahawa PBB hanya perlu menyalurkan bantuan atas permintaan sesuatu negara bagi mengelakkan tanggapan bahawa ia merupakan satu instrumen campurtangan.⁵² Status PBB sebagai institusi neutral juga tidak semestinya menjamin mereka tidak selamat dari sentimen anti-Barat.⁵³ Hal ini kerana PBB didanai oleh negara-negara Barat khususnya AS.

Program demokrasi dijadikan tumpuan PBB menerusi Deklarasi Vienna 1993, Deklarasi Warsaw 2000 dan terpentingnya *Millenium Development Goals* (MDG) pada tahun 2000. Pada 2005, Setiausaha Agung PBB Kofi Annan melancarkan *In Larger Freedom* yang memperluaskan lagi aktiviti serta sokongan terhadap program-program berkaitan demokrasi. Selain UNDP, *UN Democracy Fund* (UNDEF) juga ditubuhkan pada 2005 untuk membantu negara-negara yang memerlukan sokongan. Antara fokus utama dalam program bantuan demokrasi PBB ialah kesetaraan gender dan hak asasi wanita, reformasi institusi kehakiman dan masyarakat sivil.⁵⁴ Dalam konteks

MDG, Malaysia bagaimanapun tidak menyatakan isu-isu demokrasi eksplisit seperti hak asasi manusia dan keadilan sebagai tumpuan. Dokumen *Malaysia: The Millennium Development Goals at 2010: Overview*(2011) yang dikeluarkan oleh PBB Malaysia hanya menyatakan isu kesetaraan gender dan pengupayaan wanita sebagai satu bidang tumpuan.⁵⁵ Jumlah keseluruhan sumbangan PBB ke Malaysia dari 1999-2015 adalah berjumlah USD4,744,000 iaitu 5% dari jumlah keseluruhan sumbangan. Pecahan terbesar disalurkan ke pemerintah melalui program serasi-rejim. Jadual 14 menunjukkan pecahan sumbangan PBB seperti yang disalurkan oleh empat agensi utamanya. Tidak termasuk dalam jadual ini ialah data UNDEF yang merekodkan SIS sebagai penerima geran berjumlah USD225,000 untuk tempoh 2014-2016.

Jadual 14: Bantuan Demokrasi PBB ke Malaysia 1999-2015

Bil	Negara	Jumlah/Tahun	Sektor/Penerima
1	UNDP	USD2.866 juta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konflik, Keamanan dan Keselamatan (USD29,000) –pengurusan sistem keselamatan 2. Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi (USD2.450 juta) – projek terbesar ialah berkaitan MDG seperti pembasmian kemiskinan, gender, ibu tunggal, HIV/AIDS, Orang Asli dan transformasi sektor awam 3. Organisasi Kesetaraan Wanita (USD220,000) – dua projek utama ialah <i>mainstreaming gender analysis</i> dan penyelidikan tenaga kerja wanita 4. Pengurusan Kewangan Awam (USD131,000) 5. Institusi dan Organisasi Anti-Korupsi (USD35,000) - SPRM 6. Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sivil (USD1,000)
2	UNICEF	USD1.835 juta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konflik, Keamanan dan Keselamatan (USD70,000) –polisi perlindungan kanak-kanak 2. Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi (USD813,000) – kapasiti penyelidikan, advokasi, institusi, bajet 3. Pembangunan Undang-undang dan Kehakiman (USD177,000) – perlindungan kanak-kanak dan sistem juvenil 4. Organisasi Kesetaraan Wanita (USD1,000) – analisis gender 5. Pengurusan Kewangan Awam (USD92,000) – advokasi polisi 6. Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sivil (USD459,000) – dua projek utama

			ialah advokasi polisi serta dialog dengan masyarakat sivil serta promosi partisipasi kanak-kanak
			7. Hak Asasi Manusia (USD185,000) – hak asasi dan penyelidikan kanak-kanak dan pelaporan Conventions on the Rights of the Child (CRC)
3.	ILO	USD32,000	1. Partisipasi Demokratik dan Masyarakat Sivil (USD14,000) – pengukuhan organisasi pekerja 2. Hak Asasi Manusia (USD18,000) - undang-undang buruh
4.	UNAIDS	USD11,000	1. Sektor Awam dan Pentadbiran Polisi
	Jumlah Keseluruhan	USD4.744 juta	

Sumber: OECD Creditor Reporting System

Kesimpulan

Artikel ini telah memperkenalkan aktor promosi demokrasi berprofil rendah yang menjalankan aktiviti mereka di Malaysia khususnya promoter demokrasi Eropah. Perbincangan mendapati aktiviti dan operasi mereka di Malaysia adalah sejajar dengan pendirian umum mereka yang lebih menumpukan kepada program serasi-rejim dan bukan menjentik status quo. Antara isu-isu yang menjadi tumpuan mereka ialah hak asasi manusia, tadbir urus baik, kesetaraan gender, komuniti terpinggir, alam sekitar dan menggalakkan penyebaran idea-idea kebebasan dan pencerahan. Sumbangan terpenting aktor berprofil rendah di Malaysia dihujahkan ialah tumpuannya terhadap negeri-negeri di Malaysia Timur seperti Sabah dan Sarawak yang terkebelakang dari segi pembangunan dan lebih terdedah kepada manipulasi kumpulan berkepentingan. Mereka juga lebih mempertauti enklaf demokratik pemerintah dan mendanai beberapa program kerajaan. Bagi mendapatkan akses dan kepercayaan yang lebih besar dari pemerintah, mereka juga lebih menitikberatkan polisi ketelusan dengan menyiarkan laporan mengenai aktiviti-aktiviti yang didanai.

Promoter demokrasi berprofil rendah dengan itu kelihatan lebih terikat dengan sensitiviti diplomasi yang lebih sihat. Hubungan baik antara aktor negara dapat menjelaskan yang bantuan demokrasi disalurkan dalam konteks hubungan dan kepentingan bilateral yang wujud. Hal ini dapat menerangkan mengapa beberapa promoter demokrasi seperti Jepun, Kanada dan Australia memperuntukkan bantuan yang besar bagi kerjasama ketenteraan dan keselamatan.⁵⁶ Implikasi kepada CSO Malaysia pula ialah, mereka disarankan mengadakan pertautan yang lebih besar dengan promoter demokrasi berprofil rendah untuk memudahkan aktiviti mereka tidak dibayangi oleh retorik politik promoter berprofil tinggi.

Nota Akhir

- 1 Jerman dikecualikan sebagai promoter demokrasi berprofil rendah walaupun mereka sebenarnya turut berada dalam kategori ini. Hal ini berikutan peranan yayasan politik Jerman, *Stiftungen* yang banyak mencuri perhatian pengkritik berikutan hubungan rapatnya dengan Anwar Ibrahim, Parti Keadilan Rakyat (PKR) dan juga kumpulan pemikir seperti Institut Kajian Dasar (IKD). Lihat Muhamad Takiyuddin Ismail & Abdul Muein Abadi. 2017. "Stiftungen and Political Education in Malaysia: The Role of Germany's Democracy Assistance".
- 2 Tempoh 1999 dipilih sebagai tempoh permulaan berikutan perkembangan selepas krisis politik 1998 yang menyaksikan lanskap politik Malaysia memasuki era politik baharu.
- 3 Sektor yang sering disandarkan pengkaji dalam pengkalan data OECD ialah Sektor 151 (Kerajaan dan Masyarakat Sivil) serta 152 (Konflik, Keamanan dan Keselamatan).Lihat <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>.
- 4 Lihat Youngs, R. 2008, "Is European democracy promotion on the wane?"; Laakso, L. 2002, "Promoting a Special Brand of Democracy".
- 5 Carothers, T. 2009, "Democracy Assistance: Political vs Developmental".
- 6 Lihat Burnell, P. 2000, "Democracy Assistance: The State of Discourse"; Foresti, M. & Harris, D. 2011, "Democracy Support Through the United Nations: What Have We Learnt About Donors' Support for Democratic Development?". hlm.7.8; mocracy Abroad. acy Abroadm.
- 7 Beberapa kritikan mengenai pendekatan promoter berprofil tinggi ini boleh dilihat dalam Carothers, T. 1999. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*; Petras, J. 1999. "NGOs: In The Service of Imperialism" dan Gerard, K. 2014. *ASEAN's Engagement of Civil Society: Regulating Dissent*, hlm.76. Untuk kes Malaysia, lihat antaranya Gurowitz, A. 2000. "Migrant Rights and Activism in Malaysia: Opportunities and Constraints", hlm. 883 dan Sloane-White, P. & Beaulieu, I. 2010. "Beyond 50 Years of Political Stability in Malaysia: Rent and the Weapons of the Power Elite", hlm. 385-386. Dokumen OSF (2015) turut mengakui bahawa pendanaan mereka ke Malaysia banyak disalurkan ke jaringan kepembangkangan dan pendekatan ini harus dilihat semula. Selain itu, beberapa informan yang ditemubual penulis turut mengakui keperluan untuk berhati-hati dengan promoter berprofil tinggi. Mereka antaranya terdiri daripada K.Shan (peneraju pemantau pilihan raya, National Institute for Democracy and Electoral Integrity (NIEI), temu bual pada 7 Disember 2015); Mustafa K. Anuar (Setiausaha Kehormat ALIRAN, temu bual pada 23 Oktober 2015) dan Hamdan Adnan (bekas

- Presiden Majlis Gabungan Persatuan Pengguna Malaysia (FOMCA), temu bual pada 16 Ogos 2016).
- 8 Data ini boleh di akses di <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>.
- 9 Burnell, P. "Democracy Assistance: Origins and Organizations", 2000b, hlm.39-40.hlm.7.8; mocracy Abroad. acy Abroadm.
- 10 Cornell, A. "Institutional Impediments and Reluctant Actors: The Limited Role of Democracy Aid in Democratic Development", 2013, hlm. 30.
- 11 Carothers, T, *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*, 1999, hlm, 6.
- 12 Lihat Carothers, *Aiding Democracy Abroad*.hlm, 88; Santiso C. "International Co-Operation for Democracy and Good Governance: Moving Toward a Second Generation?", 2001, hlm.7.
- 13 Ottaway, M., *Democracy Challenged: The Rise of Semi Authoritarianism*, 2003, hlm. 138.
- 14 Carothers, 2009, "Democracy Assistance: Political vs Developmental".
- 15 Bush, S, *The Taming of Democracy Assistance: Why Democracy Promotion Does Not Confront Dictators*. 2015, .hlm. 60-63.
- 16 European Parliament, 2015, "Resolution of 17 December 2015 on Malaysia".
- 17 Lihat Wetzel, A. 2015, "The Substance of EU Democracy Promotion: Introduction and Conceptual Framework"; Kurki, M. 2015. "Political Economy Perspective: Fuzzy Liberalism and EU Democracy Promotion: Why Concepts Matter".
- 18 Solana, J. 2005, "Europe's Leading Role in the Spread of Democracy".
- 19 Telschow, F. "Report: Rebuilding a Ship at Sea? (Re-) Orientations for Democracy Building", 2010, hlm.2.
- 20 Lihat Borzel, T.A. & Risse, T. 2004. "One Size Fits All! EU Policies for the Promotion of Human Rights, Democracy and the Rule of Law"; Chevallier-Govers, C. 2011. "The Malaysia-EU Human Rights Dialogue"; Council of the European Union. 2011. "EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2010"; Council of the European Union. 2015. "EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2014".
- 21 Lihat Chevallier-Govers, C. "The Malaysia-EU Human Rights Dialogue", 2011, hlm. 208 & 221; Council of the European Union. 2012. "EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2011"; Council of the European Union. 2013. "EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2012"; Council of the European Union. 2015. "EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2014".Lihat ber terima dana daripada Finland, Amerika Syarikat".

- 22 Informan HR, Peneraju sebuah NGO tempatan. Temu bual.31 Mei 2017. Lihat ber terima dana daripada Finland, Amerika Syarikat” Lihat ber terima dana daripada Finland, Amerika Syarikat”.
- 23 Lihat Ishkanian, A. 2007. “Democracy promotion and civil society”; Youngs, R. “Rethinking Civil Society and Support for Democracy”, 2015, hlm.36.
- 24 Youngs, R. 2016. Roundtable Review of “The Taming of Democracy Assistance”.
- 25 Foresti, M. & Harris, D., “Democracy Support Through the United Nations: What Have We Learnt About Donors’ Support for Democratic Development?”, 2011, hlm.13-14.
- 26 Hului, P., “Towards Transparent Forest Management in Sarawak”, 2014.
- 27 Burnell, “Democracy Assistance: Origins and Organizations”, 2000b.
- 28 FRIDE, “Democracay Assistance Factsheet: Denmark”, 2010.
- 29 Ministry of Foreign Affairs Finland, 2001, Thinking Strategically About Democracy Assistance.
- 30 “Mafrel akui terima dana daripada Finland, Amerika Syarikat”, *mstar*, 6 Mei 2010, <http://www.mstar.com.my/berita/berita-semasa/2010/05/06/mafrel-akui-terima-dana-daripada-finland-amerika-syarikat/>.
- 31 Andersson, J.J., “Supporting Democracy Abroad – Sweden”, 2014.
- 32 Youngs, “Rethinking Civil Society and Support for Democracy”, 2015, hlm. 11.
- 33 Lihat <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Kuala Lumpur/>.
- 34 FRIDE, “Democracay Assistanc Factsheet: France”, 2010b.
- 35 Directorate-General of Global Affairs, “Democratic Governance and Human Rights”. 2010.
- 36 FRIDE, “Democracay Assistanc Factsheet: The Netherlands.”, 2010c.
- 37 Lihat Akaha, T. 2002. “Japan: A Passive Partner in the Promotion of Democracy”; Kliman, D.M & Twining, D. 2014. “Japan’s Democracy Diplomacy”; Sato, Y. 2017. “Japan’s Approach to Global Democracy Support: Focused on Law and Judicial Reform Assistance”; Ichihara, M. 2016. “Japan’s Democracy Support to Indonesia: Weak Involvement of Civil Society”.
- 38 Ministry of Foreign Affairs Japan, “Country Assistance Policy for Malaysia”, 2012.
- 39 Kliman & Twining, “Japan’s Democracy Diplomacy”, 2014.
- 40 Ichihara, “Japan’s Democracy Support to Indonesia: Weak Involvement of Civil Society”, 2016, hlm. 906.
- 41 Lihat maklumat ini di www.my.emb-japan.go.jp.
- 42 Anwar Ibrahim, “The Prospects for Democracy in the Asian Century”, 2014.
- 43 Commonwealth of Australia, “60 Years Australia and Malaysia 2015”,

- 2015, hlm. 145.
- 44 Alagappa, M. “Democratic Transition in Asia: The Role of the International Community”, 1994, hlm.8.
- 45 Lee, S. J. “South Korea”, “South Korea”. Dlm. Youngs, R. & Carothers, T. *Non-Western Roots of International Democracy Support*. Washington: Carnegie Endowment For International Peace, 2014, hlm.7.
- 46 Alagappa, M, Felo Kanan Bukan Residen untuk Program Asia di Carnegie Endowment for International Peace. Temu bual, 8 Mei, 2017.
- 47 Schmitz, G.J., “Canada and International Democracy Assistance: What Direction for the Harper Government’s Foreign Policy?”, 2013.
- 48 High Commission of Canada in Malaysia. 2015. “Canadian Advocacy in action – Supporting human rights, democracy and the rule of law”.
- 49 Arphan Ahmad, Setiausaha Kehormat MAFREL. Temu bual, 6 Januari., 2016.
- 50 Maklumat-maklumat ini diperolehi dalam <http://www.canadainternational.gc.ca/malaysia-malaisie/index.aspx?lang=eng>
- 51 McDonnough, M.G. 2013. “Experiencing the Role of United Nations (UN) in the Development of Malaysia”.
- 52 Ishkanian, “Democracy promotion and civil society”, 2007.
- 53 Bolleyer, N. & Storm, L. “Problems of Party Assistance in Hybrid Regimes: The Case of Morocco, 2010, hlm. 1218.
- 54 Foresti & Harris, “Democracy Support Through the United Nations: What Have We Learnt About Donors’ Support for Democratic Development?”, 2011, hlm.13-14.
- 55 United Nations. 2011. “*Malaysia The Millennium Development Goals at 2010: Overview*”.
- 56 AS merupakan penyumbang terbesar bagi bantuan ketenteraan dan keselamatan ke Malaysia dengan anggaran sumbangan berjumlah USD48 juta antara 2006-2015.

Rujukan

- Akaha, T. 2002. “Japan: A Passive Partner in the Promotion of Democracy”. Dlm. Schraeder, P.J (pnyt.). *Exporting Democracy: Rhetoric vs. Reality*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Alagappa, M. 1994. “Democratic Transition in Asia: The Role of the International Community”. Hawaii: East-West Centre Special Report No. 3.
- Andersson, J.J. 2014. “Supporting Democracy Abroad – Sweden”. <http://www.refworld.org/docid/5497f82e9.html>.
- Anwar Ibrahim. 2014. “The Prospects for Democracy in the Asian Century”. Ucaptama di The Royal Institute of International Affairs, London.

- 5 Jun. <http://www.themalaysianinsider.com/sideviews/article/the-prospects-for-democracy-in-the-asian-century-anwar-ibrahim#sthash.CsRPjmFO.dpuf>.
- Bolleyer, N. & Storm, L. 2010. "Problems of Party Assistance in Hybrid Regimes: The Case of Morocco". *Democratization*. 17 (6).
- Borzal, T.A. & Risse, T. 2004. "One Size Fits All! EU Policies for the Promotion of Human Rights, Democracy and the Rule of Law". Workshop on Democracy Promotion. Oct 4-5. Centre for Development. Democracy, and the Rule of Law. Stanford University.
- Burnell, P. 2000. "Democracy Assistance: The State of Discourse". Dlm. Burnell, P. (pnyt.). *Democracy Assistance: International Cooperation for Democratization*. London: Frank Cass.
- Burnell, P. 2000b. "Democracy Assistance: Origins and Organizations". Dlm Burnell, P (pnyt.). *Democracy Assistance: International Cooperation for Democratization*. London: Frank Cass.
- Bush, S. 2015. *The Taming of Democracy Assistance: Why Democracy Promotion Does Not Confront Dictators*. Cambridge: Cambridge University.
- Carothers, T. 1999. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Carothers, T. 2009. "Democracy Assistance: Political vs Developmental", *Journal of Democracy*, 20 (1).
- Chevallier-Govers, C. 2011. "The Malaysia-EU Human Rights Dialogue". Dlm. Marcinkowski, C., Chevallier-Govers, C. & Ruhanas Harun (pnyt.). *Malaysia and the European Union: Perspectives for the Twenty-first Century*. Zurich: LIT.
- Commonwealth of Australia. 2015. "60 Years Australia and Malaysia 2015".
- Cornell, A. 2013. "Institutional Impediments and Reluctant Actors: The Limited Role of Democracy Aid in Democratic Development". *Göteborg Studies in Politics* 132. University of Gothenburg.
- Council of the European Union. 2011. EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2010.
- Council of the European Union. 2012. EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2011.
- Council of the European Union. 2013. EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2012.
- Council of the European Union. 2015. EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2014.
- Directorate-General of Global Affairs. 2010. "Democratic Governance and Human Rights". Paris Cedex 15: Directorate for Communication and the Spokeperson;s Office.
- European Parliament. 2015. "Resolution of 17 December 2015 on Malaysia", <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//>

- TEXT+TA+P8-TA-2015-0465+0+DOC+XML+V0//EN[24 Mei 2017].
- Foresti, M. & Harris, D. 2011. "Democracy Support Through the United Nations: What Have We Learnt About Donors' Support for Democratic Development?" Report 10/2010 Evaluation. Norwegian Agency for Development Cooperation.
- FRIDE. 2010. "Democracay Assistanc Factsheet: Denmark". <http://fride.org/download/denmark.pdf>.
- FRIDE. 2010b. "Democracay Assistanc Factsheet: France". <http://fride.org/download/france.pdf>.
- FRIDE. 2010c. "Democracay Assistanc Factsheet:The Netherlands.", <http://fride.org/publication/864/democracy-assistance,-the-facts:-the-netherlands>.
- Gerard, K. 2014. *ASEAN's Engagement of Civil Society: Regulating Dissent*. Basintoke: Palgrave Macmillan.
- Gurowitz, A. 2000. "Migrant Rights and Activism in Malaysia: Opportunities and Constraints". *The Journal of Asian Studies* 59 (4).
- High Commission of Canada in Malaysia. 2015. "Canadian Advocacy in action – Supporting human rights, democracy and the rule of law", <http://www.canadainternational.gc.ca/malaysia-malaisie/newsletter-bulletin/2015-04-newsletter-bulletin-no7.aspx?lang=eng>.
- Hsiao, L.C. R. 2010. "Democracy assistance in Asia and the role of China", *International Journal:Canada' Journal of Global Policy Analysis*, 65 (3).
- Hului, P. 2014. "Towards Transparent Forest Management in Sarawak".14 Mei.<http://seeds.theborneopost.com/2014/05/14/towards-transparent-forest-management-in-sarawak/>.
- Ichihara, M. 2016. "Japan's Democracy Support to Indonesia: Weak Involvement of Civil Society", *Asian Survey*, 56 (5).
- Ishkanian, A. 2007. "Democracy promotion and civil society".Dlm. Albrow, M., Glasius, M., Anhier, H.K & Kaldor, M. (pnyt).*Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy*, London: Sage Publications.
- Kamalov, E. 2015. "Taiwan's NGO Policy: Lessons for Asia", 28 Disember. <http://openasia.asia/taiwans-ngo-policy-lessons-for-asia-1606> [12 April 2016].
- Kliman, D.M & Twining, D. 2014. "Japan's Democracy Diplomacy". Asia Paper Series. The German Marshall Fund of the United States.
- Kurki, M. 2015. "Political Economy Perspective: Fuzzy Liberalism and EU Democracy Promotion: Why Concepts Matter". Dlm. Wetzel, A & Orbie, J. (pnyt).*The Substance of EU Democracy Promotion: Concepts and Cases*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Laakso, L. 2002. "Promoting a Special Brand of Democracy".Dlm. Schraeder, P.J (pnyt). *Exporting Democracy: Rhetoric vs. Reality*. London:Lynne

- Rienner, Publishers.
- Lee, S. J. 2014. "South Korea". Dlm. Youngs, R. & Carothers, T. *Non-Western Roots of International Democracy Support*. Washington: Carnegie Endowment For International Peace.
- McDonnough, M.G. 2013. "Experiencing the Role of United Nations (UN) in the Development of Malaysia". 29 November. <http://www.my.undp.org/content/malaysia/en/home/presscenter/speeches/2013/11/29/experiencing-the-role-of-united-nations-un-in-the-development-of-malaysia-michelle-gyles-mcdonnough.html>.
- Ministry of Foreign Affairs Finland. 2001. *Thinking Strategically About Democracy Assistance*.
- Ministry of Foreign Affairs Japan. 2012. "Country Assistance Policy for Malaysia", http://www.my.emb-japan.go.jp/English/ODA/assistance_policy.pdf.
- Muhamad Takiyuddin Ismail & Abdul Muein Abadi. 2017. "Stiftungen and Political Education in Malaysia: The Role of Germany's Democracy Assistance". *Asian Survey* (57) 3.
- Open Society Foundations. 2015. *Portfolio Review Outcome Summary Malaysia Program*.
- Ottaway, M. 2003. *Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Petras, J. 1999. "NGOs: In the Service of Imperialism". *Journal of Contemporary Asia* 29(4).
- Santiso, C. 2001. "International Co-Operation for Democracy and Good Governance: Moving Toward a Second Generation?", *European Journal of Developmental Research* (13)1.
- Sato, Y. 2017. "Japan's Approach to Global Democracy Support: Focused on Law and Judicial Reform Assistance". Dlm. Auslin.M.R & Bob, D.E. *U.S-Japan Approaches to Democracy Promotion*. Washington: Sasakawa Peace Foundation USA.
- Schmitz, G.J. 2013. "Canada and International Democracy Assistance: What Direction for the Harper Government's Foreign Policy?", *Occasional Paper Series No. 67*. Centre for International and Defence Policy Queen's University.
- Sloane-White, P. & Beaulieu, I. 2010. "Beyond 50 Years of Political Stability in Malaysia: Rent and the Weapons of the Power Elite". *Canadian Journal of Development Studies* 30(3-4).
- Solana, J. 2005. "Europe's Leading Role in the Spread of Democracy". *The Financial Times*, 13 Mac. <http://www.ft.com/intl/cms/s/1/30891c66-93f5-11d9-9d6e-00000e2511c8.html#axzz3vGFOPiCB>.
- Telschow, F. 2010. "Report: Rebuilding a Ship at Sea? (Re-) Orientations for Democracy Building". *ENoP Quarterly* 6 (Brussels), <http://www.european-network-of-political-foundations.eu/docs/quarterly/files/>

download_1/ENoP_Quarterly_06.pdf.

- United Nations. 2011. “*Malaysia The Millennium Development Goals at 2010: Overview*”. Kuala Lumpur: United Nations Malaysia.
- Wetzal, A. 2015. “The Substance of EU Democracy Promotion: Introduction and Conceptual Framework”. Dlm. Wetzal, A & Orbie, J. (pnyt). *The Substance of EU Democracy Promotion: Concepts and Cases*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Youngs, R. 2008. “Is European democracy promotion on the wane?” CEPS Working Document No. 292/2008. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Youngs, R. 2015. “Rethinking Civil Society and Support for Democracy”. EBA Reports 01/2015. Stockholm: Expert Group for Aid Studies.
- Youngs, R. 2016. Roundtable Review of “The Taming of Democracy Assistance”, <http://carnegieendowment.org/2016/07/25/roundtable-review-of-taming-of-democracy-assistance-pub-64226>.

Nota Biografi

Muhamad Takiyuddin Bin Ismail (PhD) (taki@ukm.edu.my) merupakan Profesor Madya di Program Sains Politik, UKM. Minat penyelidikan beliau ialah Pendemokrasian dan Pemikiran Politik. Beliau telah menerbit dalam jurnal terkemuka seperti *Pacific Affairs*, *Asian Survey*, *Japanese Journal of Political Science*, *Islam and Christian-Muslim Relations* dan *Kajian Malaysia*. Buku terbaru beliau ialah *Projek Pascaetnik: Melayu dalam DAP* (Penerbit UKM/2018, bersama-sama Muhd Irham dan Aizul Fahmi). Beliau melahirkan penghargaan kepada Geran Universiti Penyelidikan dari Universiti Kebangsaan Malaysia (GUP 2014-045) dan juga *Grant for Japan-related Research Projects* dari Sumitomo Foundation Jepun (SK2018-002) yang membantu penyiapan artikel ini.